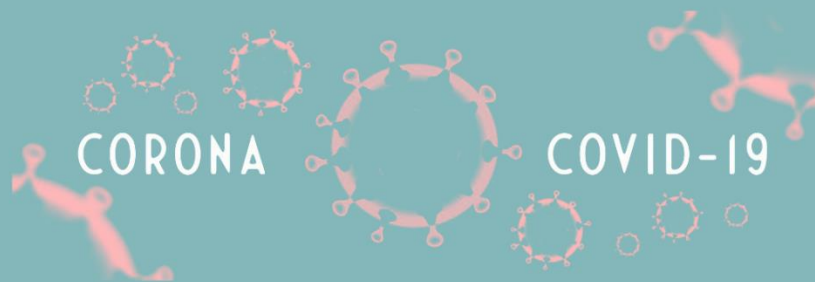

ISTRAŽIVANJE

STAVOVI GRAĐANA I REAKCIJA
DRŽAVE NA EPIDEMIJU COVID-19

MR MIRZA MULEŠKOVIĆ

AMMAR BORANČIĆ

APRIL, 2020

Istraživanje i analiza: Stavovi građana i reakcija države na epidemiju COVID-19

Sa ciljem komparativne analize uticaja pandemije COVID-19 na svijest i navike građana, te njihovih stavova po pitanju uticaja COVID –19 na ekonomske aktivnosti zemlje i državni odgovor na pandemiju, sprovedeno je istraživanje tokom aprila 2020. u Crnoj Gori i Srbiji.

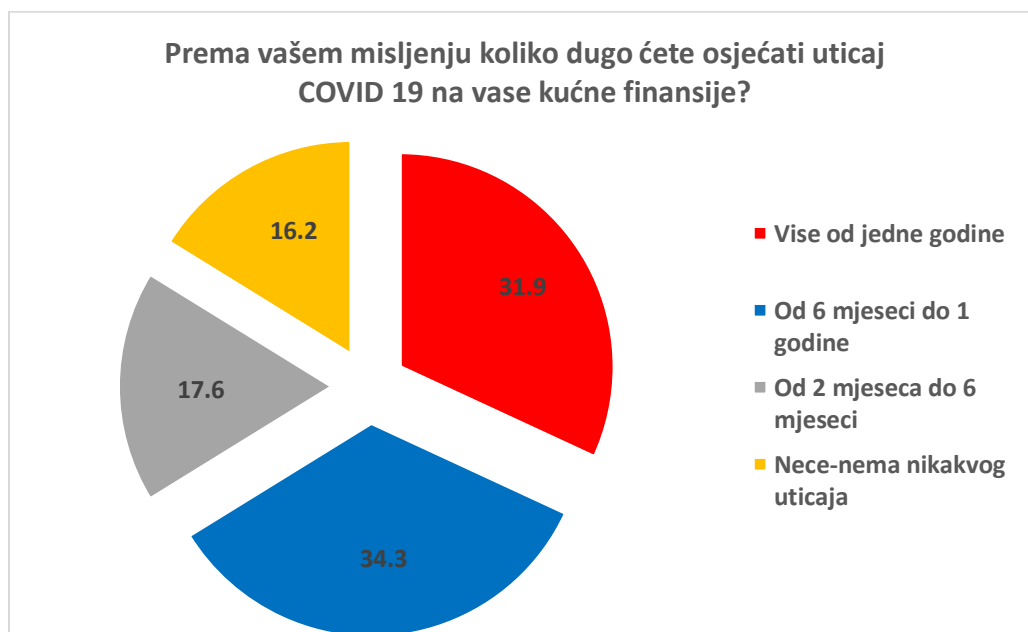
Autori istraživanja za Crnu Goru su Mr Mirza Mulešković, ekonomski analitičar i Ammar Borančić, politikolog i odbornik u SO Bar.

Uzorak i percepcija o trenutnoj situaciji u državi

Istraživanje je rađeno za potrebe pisanja istraživačkog rada zajedno sa istraživačima iz Srbije. Istraživački rad će pružiti komparativnu analizu stavova građana Crne Gore i Srbije o uticaju pandemije COVID – 19 na živote građana, njihove navike, ekonomsku sliku država kao i savove po pitanju reakcije države na pandemiju.

U Crnoj Gori, rađeno je online istraživanje na uzorku od 400 ispitanika u svim Opštinama u Crnoj Gori. 48.8% ispitanika je starosne dobi od 25-40 godina dok je 29.5% od 40-50%. Takođe, većina uzorka ima završenu visoku stručnu spremu, njih 48.5% dok 26% uzorka ima završenu srednju školu. Više od polovine građana Crne Gore, njih 50.3%, reklo je da je zadovoljno trenutnim prihodima domaćinstva. 65% ispitanika je zaposleno dok je 13% ispitanika istaklo da su zaposleni ali ne rade uslijed pandemije COVID – 19. Takođe, 40% zaposlenog uzorka je iz privatnog sektora dok je 38% iz javnog sektora.

Ispitanici su istakli, njih 31.8% da će pandemija COVID-19 uticati na njihove porodične budžete više od jedne godine dok je 34.4% ispitanika reklo da će uticati više od 6 mjeseci a manje od godinu dana. Svega 16% ispitanika je reklo da pandemija neće uticati na njihove porodične budžete. Od ukupnog broja ispitanika njih 23% strahuje da će zbog pandemije izgubiti posao dok 77% se ne boji takvog scenarija.

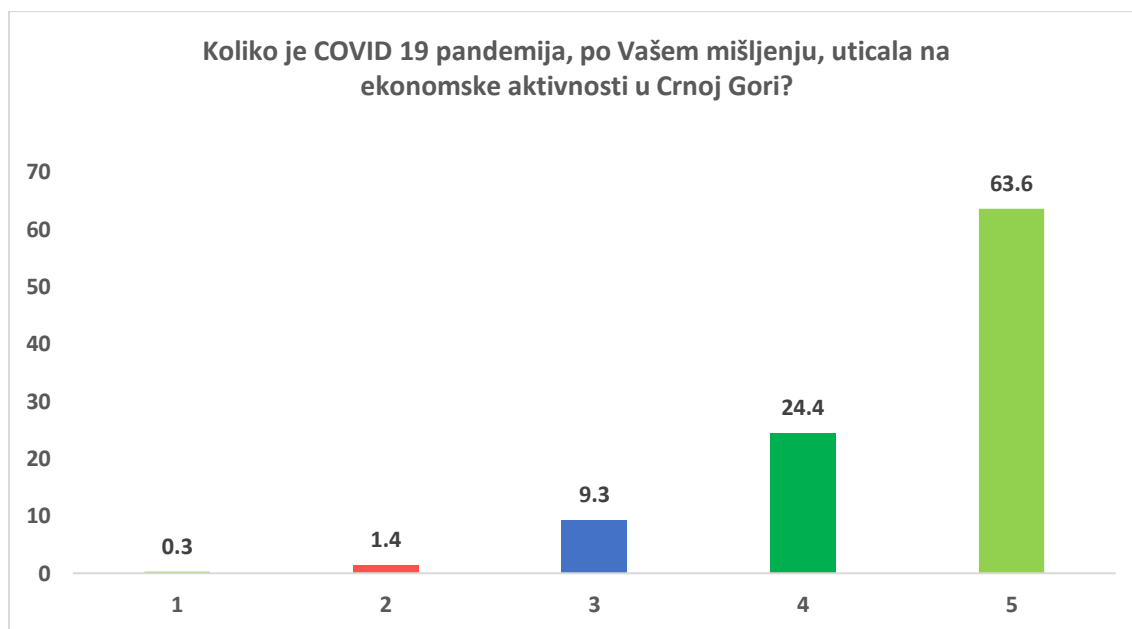

Jedan dio istraživanja odnosio se na uticaj pandemije COVID-19 na ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori.

Uz mogućnost da ocijene na skali od 1-5, građani su imali mogućnost da ocijene uticaj COVID -19 na ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori (gdje je 1 nije uticala a 5 uticala u značajnoj mjeri). Skoro 2/3 građanja Crne Gore mišljenja je da je pandemija COVID -19 u značajnoj mjeri uticala na ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori tj njih 63.6%, dok je 24.4% navelo da je uticalo na ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori. Svega 1.7% građana smatra da pandemija COVID -19 nije uticala na ekonomske aktivnosti u Crnoj Gori.

Shodno mišljenju građana Crne Gore, koji su na pitanje koji su najugroženiji sektori uslijed pandemije COVID -19, imali mogućnost odabira maksimalno 3 sektora, prepoznati su sledeći: Turizam (uključujući i ugostiteljske objekte) za 98.6%, saobraćaj za 39% građana, poljoprivreda 33.2% te trgovina sa 32.4%. Osim ovih građani su prepoznali i sektor industrije, finansijskih institucija i energetike kao najugroženije sektore.

Većina građani Crne Gore (46.6%), obuhvaćena ovim istraživanjem, vjeruju da će crnogorskoj ekonomiji trebati od jedne do tri godine da se oporavi od negativnih trendova uzazvanih pandemijom COVID-19, dok je 23.4% mišljenja da će trebati maksimalno godina dana. Sa druge strane 11% smatra da će ovaj proces trajati više od 5 godina a za 18.9% to je period od tri do pet godina.

Takođe, na pitanje da li će i u koliko mjeri pandemija COVID – 19 uticati na stopu nezaposlenosti, građani Crne Gore su istakli da vjeruju da se broj nezaoslenih neće uvećati više od 10%, njih 30% doke je 25% ispitanika stava da će se povećati od 10-15%. Ostali ispitanici vjeruju da će se stopa nezaposlenosti uvećati više od 15%.

Kako je poznato, u cilju očuvanja privrede, koja je na najvećem udaru u doba pandemije COVID-19, uvedeni su paketi sanacionih mjera. Građani su u najvećoj mjeri ocijenili ove mjere kao osrednje (njih 33%), njih 15.3 je veoma zadovoljno sa ovim mjerama dok je sličan procenat 15.1%

veoma nezadovoljan. Vezano za mjere ekonomske sanacije privrede, na pitanje da li mislite da su uvedene mjere za očuvanje privrede od strane nadležnih organa dovoljne u novonastalim uslovima kako bi se sacuvala nacionalna ekonomija, podijeljeno je mišljenje između onih koji imaju negativan stav i onih koji misle da su optimalne u trenutnoj situaciji shodno budžetu Crne Gore. Tako je 49.3% građana reklo da su optimalne dok je 45.3% građana reklo da su nedovoljne. Svega 5.4% ispitanika je zadovoljno uvedenim mjerama. Sve ovo nam govori da je neophodno u narednom periodu dodatno raditi na jačanju konkretnih mjera za očuvanje privrede, posebno mikro, malih i srednjih preduzeća.

Takođe, ispitanici su imali mogućnost da predlože određene mjere koje bi se mogle implementirati u narednom periodu u cilju očuvanja i sanacije privrede uslijed Covid – 19. Neke od mjera su sledeće:

- Finansiranje i kredine olakšice malim i srednjim preduzećima, sa posebnim akcentom na poljoprivredu i usluge. Ovo se ne odnosi samo na kredite IRF-a, već i na kreditne linije u komercijalnim bankama koje bi imale povoljnije kamatne stope i duži grace period;
- Pojačati promociju, otkup i distribuciju domaće proizvodnje, posebno prehranbenih proizvoda;
- Stimulans za IT industriju koja funkcioniše na daljinu bez problema. Fokus ka industriji (lakoj za pocetak);
- Smanjenje stope PDV kao i drugih poreskih stopa u cilju olakšanja poslovanja nakon pandemije COVID 19.

U ovom dijelu treba naglasiti da je veliki broj ispitanika naveo da treba raditi na povezivanju svih sektora u Crnoj Gori i promociji nacionalnih proizvoda. Tako su naveli da bi se što hitnije moralo raditi na povezivanju trgovinskih lanaca i sitnih proizvođača poljoprivrdnih i prehranbenih proizvoda, podizanju svijesti građana o kupovini domaćih proizvoda te stvaranju saradnje hotela i drugih ugostiteljskih objekata sa crnogorskim proizvođačima kako bi se nakon ukidanja mjera domaći proizvodi našli u većini istih.

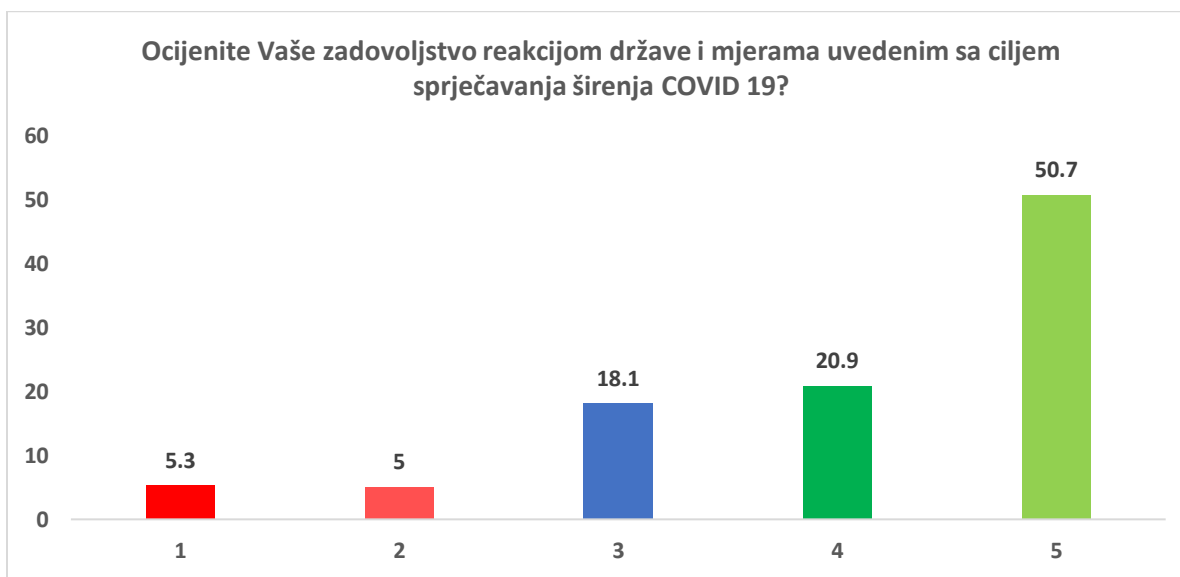
II Reakcija države

U jednom dijelu naučnog rada istraženi su stavovi građana u odnosu na reakcije države na pojavu epidemije Covid-19. Posebna pažnja usmjerena je na ograničavajuće mjere koje je država uvela, način na koji je to uradila i buduće posljedice istih. Isto tako, analizirano je kako je epidemija uticala na politička kretanja u državi.

Prvi slučaj zaraze corona virusom u Crnoj Gori pojavio se 17.03.2020. i to kod dvoje građana koji su boravili u područjima pogođenim epidemijom nakon čega su doputovali u Crnu Goru. Relativno kasno pojavljivanje epidemije u odnosu na evropske (Njemačka, 27.01.2020.) i države regiona (Srbija, 06.03.2020.), u Crnoj Gori je pružilo priliku državnom aparatu da se prilagodi epidemiji i reaguje preventivno. Prve mjere uvedene su 13.03.2020. od strane Nacionalnog koordinacionog tijela za zarazne bolesti Vlade Crne Gore, sa pojavom prvih slučajeva one se dopunjavaju i postaju rigoroznije.

Građani koji su učestvovali u istraživanju, upitani da ocijene reakcije države i uvedene mjere za sprječavanje epidemije Covid-19 izrazili su visok stepen zadovoljstva istima.

Da su veoma zadovoljni i zadovoljni navelo je čak 72,6% građana, dok je njih 5.3% veoma nezadovoljno i 5% nezadovoljno, dakle oko 10% ispitanika nezadovoljni su reakcijama države i uvedenim mjerama.

Na pitanje da li smatraju da su mjere bile previše rigorozne njih 81% odgovara da nijesu, što potvrđuje da je gotovo jednak broj građana koji su zadovoljni uvedenim mjerama i prihvatio ove mjere kao neophodne, ne smatrajući ih previše rigoroznim ili nepotrebnim.

Njih 18% kazalo je da smatra mjere previše rigoroznim i to dominantno sljedeće: njih 36% kaže da je to zabrana rekreacije na otvorenom, zatim 32% navodi zabranu međugradskog saobraćaja, 31% zatvaranje poslovnih objekata, 27% ističe kao rigorozan policijski čas, 17% izolaciju od 14 do 28 dana, 9% zatvaranje granica. Pojedini ispitanici naveli su kao rigorozno i zabranu kretanja više članova porodice na otvorenom iako zajedno borave u istom domaćinstvu.

Da mjere neće potrajati duže od kraja maja smatra 55% ispitanika, njih trećina kaže da će biti produžene do kraja juna, dok je samo 9% onih koji smatraju da će mjere ostati na snazi čak do kraja 2020. godine te ne očekuju normalizaciju stanja do tada.

Poseban forkus upitnika odnosi se i na dugoročnu ulogu države u društvu te njenu ideološku poziciju i jačanje uloge države na tržištu i u političkom i javnom životu građana, što se postavlja kao dilemma u svim zemljama Evrope. Na pitanje da li smatraju da je država kako sistem ojačala i dobila mnogo veću ulogu i uticaj na građane i privredu usljed krize izazven epidemijom građani su imali podijeljena mišljenja. Njih 48% odgovorilo je potvrdno na ovo pitanje i vjeruje da će to ostaviti posljedice na ulogu države u društvu i u budućnosti. Ipak, 39% ispitanika koji su potvrdno odgovorili smatraju da je to samo posljedica krize te da neće ostaviti dugoročne posljedice, odnosno da će se stanje normalizovati nakon krize. Njih oko 13% kaže da država nije ojačala svoju ulogu. Dakle 87% građana izrazilo je bojazan da će ovakva situacija previše ojačati položaj države

kao aparata i povećati njen uticaj na živote ljudi i tržište, međutim, da li je to samo privremena pojava ili će imati dugoročne posljedice, mišljenja su gotovo pa podijeljena.

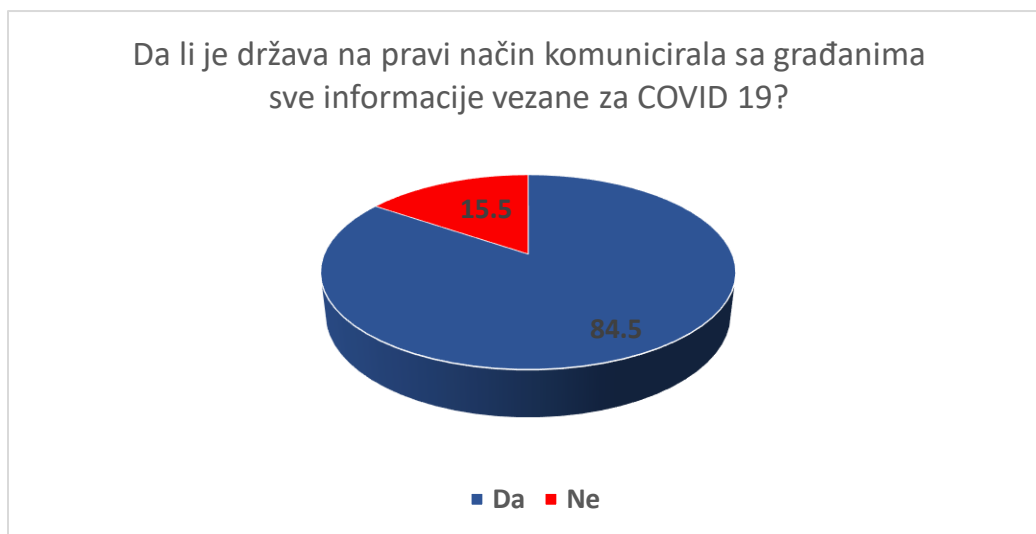
Međutim, da je epidemija ipak stavila političke sukobe unutar zemlje u drugi plan ili makar djelimično, smatra veliki broj građana. Njih 41,4% kaže da jeste, dok 38,8% vjeruje da jeste ali samo djelimično. Samo 19,8% vjeruje da ni epidemija nije stavila tradivionalne političke sukobe u drugi plan. Percepcija većine građana, njih 80% vjeruje da u ovom trenutku nema političkih sukoba karakterisnih za period prije pojave Covis-19 u tolikoj mjeri.

Građani očekuju rast zaduženja i javne potrošnje.

Da će produžavanje ovih mjera i kriza izazvana epidemijom uz neplanirane javne rashode, u značajnoj mjeri uticati na planiranje budžeta za sljedeću godinu i prouzrokovati nova zaduživanja države potvrdilo je čak 94% građana.

Kako bi očuvala i sanirala javne finansije, država bi trebala da uvede posebne mjere. Prema mišljenju građana koji su imali mogućnost da klasifikuju 3 najznačajnije to se odnosi najviše na sljedeće. Da država treba da smanjuje tekuće troškove smatra njih 58%, na drugom mjestu sa 56% odgovora jeste dodatno zaduživanje države, dok 29,2% građana smatra da je potrebno da dođe do otpuštanja u javnom sektoru. Njih 22,4 kazalo je da mora doći do smanjenja investicionih aktivnosti. Neki od ispitanika naveli su i sljedeće preporuke: *umjesto da smanjuje, država treba da poveća investicione aktivnosti, država mora smanjiti plate i rahode funkcionera dok su neki ispitanici navel i forsiranje domaće proizvodnje od strane države i potrošača.*

Kada je u pitanju komunikacija sa javnošću tokom epidemije, predstavljanje mjera, redovno izvještavanje građana i tansparentnost, građani su iskazali visok stepen zadovoljstva radom nadlećnih insittucija. Na pitanje da li je država na pravi način komunicirala sa građanima sve informacije vezane za corona virus, 84,5% ispitanika potvrdno je odgovorilo, do njih 15,5% smatra da komunikacija nije bila dobra.

Objaslažući ovakve svoje stavove ispitanici su na prvo mjesto isticali to što su političari prepustili glavnu riječ stručnjacima i ljekarima te što su stručna lica govorila i o epidemiji i iznosila mjere i naredbe vezane za epidemiju. Ovakvi stavovi građana dodatno pomažu u razumijevanju

prijetodno iznešenih stavova da je preko 70% građana izrazilo zadovoljstvo mjerama a da njih 81% mjere smatra opravdanim i ne misli da su rigorozne već neophodne u ovakvoj situaciji. Rukovođenje epidemiološke krize u javnosti od strane stručnjaka i ljekara jasno je doprinijelo takvoj percepciji javnosti.

Isto tako, ispitanici ističu kao pozitivne pokazatelje transparentnost i dostupnost i ažurnost na društvenim mrežama i svakodnevne izvještaje u medijima ka i sajt coronainfo.me, dok kao negativne strane komunikacije sa javnošću prepoznaju sljedeće: *javno objavlivanje spiska osoba u karantinu i to da privrednici nijesu imali jasne instrukcije kome da se obrate za nedoumice u vezi sa primjenom mjera koje se odnose na olakšice privredi.*

Rezime.

Epidemija COVID-19 potpuno je promijenila živote ljudi i u veoma kratkom roku promijenila način kako pojedinci doživljavaju svijet oko sebe. Države su uvele niz preventivnih mjera koje su djelimično ili potpuno ograničile određene aktivnosti koje su prije epidemije bile svakodnevne. Kakve je posljedice takva situacija ostavila na živote ljudi i kako će to uticati na buduće navike i prakse, te da li će pomoći da se kriza nakon epidemije lakše prevaziđe u Crnoj Gori? Ohrabruje da su građani u velikoj mjeri optimistični, oni ne očekuju da će epidemija ostaviti dugoročnije posljedice na njihove prihode i stabilnost države. Građani podržavaju i mjere koje nadležne institucije predlažu i sprovode. U periodu gotovo pa vanrednog stanja solidarnost i saglasnost izvršne vlasti i građana koje ona zastupa neophodna je za efikasno sprovođenje mjera ka oporavku i prevazilaženju krize. Dobar pokazatelj u tom smislu jesu i prevaziđene dnevno-političke podjele u percepciji građana i usmjerenost na „veći cilj“. Isto tako, ovakva situacija prepoznaje se kao prilika da država dodatno podstakne mala i srednja preduzeća preko različitih olakšica ili IRF-a, da se snažnije razvijaju, ali i da se pruži prilika novim sektorima kao što je IT koji će moći da raste uprkos krizi, epidemiji i zatvorenim granicama. Ovo posebno jer se 13% ispitanika izjasnilo da trenutno ne radi ili ne može da radi zbog epidemije.

Važno je primijetiti i da građani smatraju da je epidemija dovela i do jačanja države kao aparata i njenu sve veću uključenost u živote građana i na tržištu. Međutim, mišljenja ispitanika su podijeljena u smislu da dio njih vjeruje da je takvo stanje trenutno usljed epidemije, dok druga polovina onih koji primjećuju rast uticaja države strahuje da će se takva situacija nastviti i nakon epidemije i imati dugoročnije posljedice na njenu ideološku ulogu.

Autori:

Mr Mirza Mulešković,

Ammar Borančić